

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

R. H. Bremmer

Hebt U een plaatsbekleder nodig?*)

Luisteraars,

Hebt u een plaatsbekleder nodig? U denkt misschien: dat hangt er maar van af. Als je ziek bent, ja, dan heb je een plaatsbekleder nodig. Wie kookt het eten als moeder ziek is? Wie zorgt dan voor de kinderen? Of als je op een kantoor werkt: wie neemt dan je werk waar? Je kunt in een situatie komen, dat je voor het gerecht moet komen. Wat is het dan fijn als je een goede advocaat hebt, die je zaken waarneemt. Die in jouw plaats van alles kan aanvoeren, dat jou helpt. Nu, ik ga u vanmiddag ook van een plaatsbekleder spreken, niet voor het geval dat u ziek bent of dat uw plaats op het werk door een ander wordt ingenomen. Ik ga u spreken over de plaatsbekleder met de grote P: iemand die het voor u opneemt bij God. Hebt u dat niet nodig, vindt u? Laten wij eens luisteren naar wat het evangelie ons verhaalt in Johannes 5:1-9.

☆☆☆

We zijn vanmiddag in Jeruzalem, in een sanatorium. Het had vijf barakken, die alle vijf rondom een vijver lagen. Die vijver: daar was iets bijzonders mee. Af en toe begon die te borrelen en te golven. Dan werd het water geneeskrachtig. Wie dan het eerst in het water sprong, werd genezen.

Weet u hoe dat sanatorium heette? Het had een heel mooie naam: Bethesda. Die naam zegt u zo natuurlijk niets. Weet u wat het betekent? Huis van barmhartigheid! Was dat geen mooie naam? Wij geven onze ziekenhuizen ook van die mooie namen: Ziekenzorg b.v. of Zon en Schild. Nu, de joden gaven aan dit sanatorium de naam: huis van barmhartigheid. En daarbij dachten ze natuurlijk aan de God van Israël: daar toonde die God zijn barmhartigheid in het bewegen van dat water.

Ziet u het sanatorium voor u? Dáár kwam op een goede dag de Here Jezus. Hij was juist in Jeruzalem, want de joden vierden feest. Hij mengde zich tussen de feestgangers en liep door de poort Bethesda binnen. Hij liep tussen al die patiënten door en op eens richtte Hij zich uitgerekend tot één patiënt. Het was net of Hij voor die ene patiënt daar zijn moest. Er lagen er misschien wel honderd, maar om die ene was het Hem te doen. Het evangelie vertelt ons, dat het een van de ergste patiënten was die er lagen. Achtender-

tig jaar was die man al ziek: verlamd, hij lag daar te liggen op zijn matras in één van die barakken. Achtendertig jaar: denkt u dat eens in. Chronisch patiënt dus! Als die man omstreeks zijn twintigste jaar ziek was geworden, liep hij nu tegen de zestig. En het ergste was: die man had die ziekte aan zichzelf te danken. Hij had een zondig leven geleid. Hij had zijn gezondheid te grabbel gegooid in zijn jonge jaren. En nu al achtendertig jaar leed hij onder de gevolgen daarvan. Ik denk dan zijn ouders en familieleden voor een groot deel al gestorven waren. Niemand keek meer naar hem om. Zijn vrienden waren hem al lang vergeten. Wie houdt het vol iemand achtendertig jaar te bezoeken? Ja, hij werd keurig verzorgd daar in Bethesda, in dat huis van barmhartigheid. Hij kreeg zijn natje en zijn droogje op tijd. Daar niet van! Hij was er echt niet van honger omgekomen. De regenten van Bethesda zorgden, dat de patiënten uitstekend werden verzorgd.

Ziek zijn, luisteraars, is erg. Achtendertig jaar ziek zijn, is heel erg. Het allerergste is als niemand ooit naar je omkijkt. Als je alleen bent, eenzaam. Als er nooit iemand jou eens opzoekt, als je vergeten bent. En dat wás die man! Dat kan er dus worden van een mens: een wrak, een vergeten wrak. En dát terwijl God de mens goed had geschapen: met twee benen om te lopen en handen om te werken. Die man was een Israëliet, een lid van het volk van God. En daar lag hij nu: niemand van zijn broeders keek ooit naar hem om, hij was door zijn mede-broeders in het volk van God al lang vergeten. Had God hem ook vergeten?

De Here Jezus liep op hem toe en sprak hem aan. Die man zal zijn ogen hebben uitgekeken. Wat? Komt daar iemand op hem af? Zomaar? Neen, niet om hem op vaste tijden zijn eten en zijn drinken te brengen, zijn menu te verzorgen. Neen, om met hem, uitgerekend met hem, te praten. Dat was hem in geen jaren overkomen. Ja, en hoort hij het goed? Wat zegt die rabbi? Wil jij gezond worden, vraagt de Here Jezus. Hoort hij dat goed? Of hij gezond wil worden? Lieve mensen nog aan toe: wat een vraag! Hoe kan die rabbi dat nu vragen, denken wij. Gezond worden: natuurlijk wil die man gezond worden. Daar lag hij voor in dat huis van barmhartigheid. Vraagt die rabbi niet naar de bekende weg? Trapt hij geen open deur in?

Denkt u dat, luisteraars? Weet u niet hoe langdurig ziek zijn een mens kan verdoffen?

Weet u niet, hoe je zelfs aan ziek zijn kunt wennen, als je helemaal geen hoop meer hebt, als er geen enkel uitzicht is? Wil jij gezond worden, vraagt de Here Jezus. Ik denk, dat de Here Jezus met die vraag die man uit zijn verdoffing, zijn hopeloosheid, wilde oprichten. Hij elektriseert die man. Zo, op de man af, die vraág: wil jij gezond worden? Man, wil de Here Jezus zeggen, wordt wakker! Man, geef je rekenschap van de situatie. En daar, in Bethesda, wil die vraag ook zeggen: man, God is er toch nog? God leeft toch? Man, dat water daar, vlakbij, wordt toch van tijd tot tijd bewogen. Man, er is toch voor jou een kans, een mogelijkheid.

Wil jij gezond worden? Ik, antwoordt die man, ik? Hij zegt: Heer, ik heb geen mens om mij, zodra er beweging komt in het water, in het bad te werpen en terwijl ik onderweg ben, daalt een ander voor mij af. Heel de hopeloosheid van die man ligt in die woorden voor ons open. Ik heb geen mens, zegt hij. Daar zit eigenlijk alles in. Ik heb geen mens! Ik lig hier nu al achtendertig jaar. Naar mij kijkt niemand om. Ja, mijn buurman, die heeft vrienden en familie, die zorgen dat ze af en toe bij hem zijn. Als dan het water in beweging komt, werpen die vrienden hem in het water. Die heeft nog een kans beter te worden. Ik? Geen enkele kans! Ik heb geen mens! Naar mij kijkt geen sterveling om. Ik ben een outcast, een paria, een vergetene. Ze zijn mij al lang vergeten.

Luisteraars, wat zal die naam van dat sanatorium die man als een vloek in de oren hebben geklonken. Bethesda, huis van barmhartigheid: wie bracht dat in toepassing voor die man? Waar was God voor die man? Wie vertegenwoordigt voor die man God? Wie keek om naar die broeder in Israël? De regenten liepen van tijd tot tijd met plechtige stap langs die man heen, Israëls rabbi's die dit huis verzorgden. Er was er niet één, die zei: man, ik blijf een poosje bij jou, ik trek me jouw lot aan. Ik trek jou over die streep naar het water. Ik zorg, dat jij in de armen van God geworpen wordt, in dat badwater. Niet één: ik heb geen mens.

Als wij ziek zijn, zei ik in het begin, zoeken wij een vervanger, iemand die onze plaats in het gezin inneemt, of op het kantoor of in ons werk. Hier, deze man, hij had iemand nodig, die de plaats van God bij hem innam, die Gods barmhartigheid bij hem reëel maakte door hem over die fatale streep naar het water te trekken, die God bij hem verving. Er was er niet één!

De Here Jezus hoort de klacht van die man. Hij begreep er alles van. Hij had daar zelf in Israël ook mee te maken. Hij wist precies hoe orthodox in de leer de regenten van Bethesda waren. Hij wist hoe precies zij de wet van Mozes en al de regels, die zij er zelf bij gemaakt hadden, onderhielden. Hij wist zelf maar al te goed, hoe keihard hun hart was. Dat zij de barmhartigheid van Israëls God vermoord hadden in hun orthodoxistische leersysteem. Hoe ze daarin God zelf vermoord hadden voor armen en ellendigen, en voor zondaars. Hij wist beter dan iemand anders wat de naam van dat sanatorium betekende: huis van barmhartigheid. Hij begreep, hoe dat die man daar voor hem, op die matras,

*) Bijbellezing voor de N.C.R.V.-microfoon.

als een vloek in de oren moest klinken. Man, is daar niemand die God vertegenwoordigt bij jou? Die het opneemt voor jou bij God door jou over die fatale streep te trekken? Man, ik neem het op voor jou! Ik zal jouw plaatsbekleder zijn bij God. Man, ik zal de God van Israël bij jou vertegenwoordigen. Hij is met innerlijke ontferming over die man bewogen. Hij zegt: sta op, neem uw matras op en wandel! Wat een bevel, luisteraars! Drie dingen draagt de Here Jezus die man op: sta op, dat is één. Neem uw matras op: dat is twee. En wandel: dat is drie! Ja, en dat zegt de Here Jezus. Hij steekt zijn hand niet uit naar die man. Hij helpt hem niet een handje. Hij zegt ook niet: man, ik blijf bij jou totdat het water wordt bewogen. Helemaal niet nodig! Alleen die woorden: sta op, neem uw matras op en wandel. We zouden zijn woorden ook zo kunnen omschrijven: man, is er niemand die jou helpt? Hebben ze jou allemaal vergeten? Man, ik trek jou over die fatale streep. Ik breng jou regelrecht in de armen van God. Man, je hoeft niet eens in het water te springen. Dat water vertegenwoordigt God bij jou. Maar God is achtendertig jaar voor jou onbereikbaar geweest. Nu vertegenwoordig ik God bij jou. Ik werp jou in de armen van God. Sta op, neem uw matras op en wandel.

Wat zal er op dat ogenblik enorm veel in die man zijn omgegaan. Daar staat die rabbi: hij spreekt dat drievoudige bevel. Als die man maar één ogenblik had getwijfeld of dat mogelijk was, als hij maar één moment aan zijn lamme benen had gedacht, en bij zichzelf gezegd had: dat is onzin, dat is onmogelijk. Wel, luisteraars, dan was hij daar op die mat blijven liggen. Dan had dat woord van de Here Jezus hem niets, totaal niets gedaan. Weet u wat die man doet? Hij houdt die rabbi voor een waarachtig man. Hij gelooft hem op zijn wóórd. Dat bevel: dat geeft die man de schok: hier staat iemand voor mij die God vertegenwoordigt. En wat God zegt, is waarachtig. Daar kun je op aan. God heeft het nooit achter zijn ellebogen. Hij gelooft die woorden, hij springt overeind. Er vaart kracht door zijn verlamde ledematen. Hij wéét: God is goed op hem. Hij wéét: God heeft zijn zondig leven vergeven, zo maar vergeven. Dat verzekert hem die man daar voor hem. Anders zou hij nooit dat bevel kunnen uitspreken. Hij stáát op; dat was één. Hij neemt die ellendige matras, waar hij achtendertig jaar op had gelegen, dat was twee. En hij begint te lopen: dat was drie.

☆☆☆

Luisteraars, heb ik een plaatsbekleder nodig, een plaatsbekleder bij God? Heeft die vraag u nog nooit bezig gehouden? Denkt u, dat u het zelf klaar speelt met uw schuld, met het tekort van uw leven? Dopt u uw eigen boontjes wel? U is misschien kerngezond en denkt: nu ja, die man, wat ontbreekt mij? Of u bent ziek en denkt: ik red het wel met de dokters en als ik het daarmee niet red, nu ja, wat zal ik verder? Ik mag u dit evangelie verkondigen: u hoeft uw eigen boontjes niet te doppen, u kúnt het niet eens. Er is er maar één, die het kan: voor ú, de Here Jezus. Hij neemt het op voor u bij God. Hij vertegenwoordigt God bij u door zijn evangelie. Dacht u dat zijn woord vandaag minder krachtig is dan toen? Het woord van de Here Jezus heeft vandaag precies dezelfde kracht: als u maar luistert. Hij zegt ook vandaag tot ieder die horen wil: Ik heb het opgenomen voor u bij God. Hij is van Bethesda doorgeslagen naar het kruis van Golgotha. Daar heeft Hij het voor ieder van ons opgenomen bij God door onze schuld te betalen, Gods toorn tegen onze zonde te lijden. De Bijbel zegt het zó en waarom zou ik het anders zeggen: Hem, die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.

U denkt: allemaal goed en wel, maar is het wáár? Kan ik daar op aan? Ik vind het zo moeilijk te geloven. Kan ik echt aan op God en op het evangelie? Nu, denkt dan nog eens één keer aan die man in Bethesda. Die patiënten wachtten allemaal op een kans. Zou het water bewegen en gaan borrelen? Zouden ze er op tijd bij zijn? Kregen ze de kans van hun leven? En nu de Here Jezus tot die man: sta op, neem uw matras op en wandel. Was dat een kansspelletje? Of kon die man daar op aan, muurvast op aan? Luisteraars, daar kón hij op aan. De Here Jezus was zijn plaatsbekleder bij God en het woord van de Here Jezus is wáár. Dat begreep die man ook, daar greep hij zich onmiddellijk aan vast. Of u ziek bent of gezond, of u oud bent

of jong: u hebt een plaatsbekleder nodig, die het opneemt voor u bij God en die God vertegenwoordigt bij u. Nu, dat is de Here Jezus met zijn evangelie. Hoe bent u rechtvaardig voor God, vraagt de Catechismus, een oud en toch springlevend boekje. Dat is een levensvraag. En het antwoord? Alleen door een waar geloof in Jezus Christus. Luisteraars, ik wens u hetzelfde geloof toe dat die man uit Bethesda deed opspringen, zijn mat grijpen en wandelen. Dan zegt u vandaag: wat de toekomst brengen moge, mij geleidt des Heren hand. Want: ik heb een plaatsbekleder die het opneemt voor mij bij God. En ik kan op Hem aan, in nood en dood, in leven en in sterven.

Amen.

G. Visee

Enkele vragen betreffende de Goddelijke en de menselijke factor in de Heilige Schrift

(II)

De plaats van de Schrift

6. Komen we tot de vraag van de betekenis van de Schriftopenbaring voor deze kennisverwerving, dan rijzen er bepaalde moeilijkheden. De Schrift openbaart ons de religieuze bepaaldheid van de verhouding van man en vrouw en hun huwelijk, maar er is geen man, die in de Bijbel zijn vrouw vindt. Ook niemand, die zijn vrouw in haar aard, karakter, liefde, belangstelling, interesses, deugden en ondeugden uit de Bijbel leert kennen, die kennis verwerft hij door de dagelijkse omgang. Er is niemand, die uit de Bijbel een vak leert: om timmerman te worden zal iemand „in het vak moeten gaan”, naar de vakschool en de vakpraktijk. En of iemand een deugdelijk vakman is blijkt niet daaruit, dat hij zijn Bijbel kent, maar dat hij zijn vak verstaat. En kritiek op die vakkenis kan men niet oefenen met de Schrift, maar vanuit de vakkennis of het falen van de vakman blijkt uit het mislukken van het resultaat van zijn inspanning.

En dat geldt nu ook voor de wetenschappelijke arbeid. De Heilige Schrift is een onmisbaar kompas ook voor de beoefenaar van een wetenschap. Maar voor goede navigatie is er meer nodig dan de onmisbare bekwaamheid het kompas te kunnen lezen. Wie als christen wetenschap beoefent zal zijn hart en leven moeten laten verlichten door het Woord van God. Maar voor het verkrijgen van kennis op zijn vakgebied zal hij 'in het zweet zijns aanschijns' moeten arbeiden. Van die moeizame taak heeft God door zijn openbaring de mens niet ontheven.

De aard van de Schrift

7. De Heilige Schrift is het Boek van de Openbaring Gods en in dit opzicht met geen enkel ander boek te vergelijken. Zij verschaft een kennis, die op geen enkele andere wijze dan door Goddelijke openbaring door de mens te verwerven is en deze kennis gaat ook alle andere ver te boven: deze heilige geschriften zijn niet alleen één, ze zijn ook uniek.

Maar de mededeling van de in de Heilige Schrift geopenbaarde waarheid is geschenken op een wijze, dat ze ook metterdaad voor de mens verwerfbaar is, en wel door het geloof, dat Hem, Die spreekt, getrouw acht: God gaf zijn openbaring in de volle, menselijke geschapen werkelijkheid, in menselijke taal, in een bepaalde historische situatie. Het is niet

ongevaarlijk deze mededeling van de Waarheid in woorden gelijk te stellen aan of te paralleliseren met de vleeswording van de Zoon van God. Daarvoor zijn er te veel ingrijpende verschillen. In het eerste geval betreft het de mededeling van door het geloof kenbare Waarheid Gods, in het tweede de komst van de Persoon des Zoons in het vlees. De eerste geschiedde reeds voor de val, al onderging ze door de val een ingrijpende wijziging: na deze sprak God ook van zijn toorn en van schuldvergevende genade. De tweede geschiedde om de val en de verlossing van de gevallen mens. Maar deze verschillen sluiten punten van overeenkomst niet uit. De vleeswording des Woords was volkomen: de Zoon van God, die bleef wat Hij was, waarachtig God, werd wat Hij niet was, een waarachtig mens, die volledige menselijke natuur aannam.

Dat heeft de oecumenische en katholieke kerk tegen elke vorm van Docetisme vastgehouden in haar belijdenis: Jezus was en is 'n volledig mens, een man (Hand. 17:31) een joods man (Joh. 4:9), uit Juda gesproten (Hebr. 7:14) de wortel en het nageslacht van David (Openb. 5:5). En zo is ook de Heilige Schrift een volledig menselijk boek: het vertoont al de trekken van het menselijk geschapene en van menselijke cultuurarbeid.

De Bijbel vooronderstelt de schepping, nader het menselijk geschapene en de cultuurarbeid van de mens: hij vooronderstelt niet slechts zijn biotisch leven, zijn psychisch gevoel, maar ook zijn onderscheidend denken, zijn door hem gevormde taal, zijn geschiedenis, zijn technisch kunnen, zijn sociaal, economisch, politiek, staatkundig en ethisch leven, en in dit alles zijn (door de val ontworpen en vervalste en door Gods genade herstelde) religie. En dat alles niet slechts in die zin, dat de Schriften aan de mens geadresseerd zijn, maar ook in die zin, dat de mens aan het spreken en schrijven van de Goddelijke Waarheid actief heeft medegewerkt: de profetie is eertijds niet voortgebracht door een mens — ze heeft haar Oorsprong niet in het menselijk hart — „maar de heilige mannen Gods”, die God daartoe had geroepen en afgezonderd, „door de Heilige Geest gedreven, hebben ze gesproken.” (I Petr. 2:19). Deze drijving des Geestes heeft hun menselijke activiteit niet stilgezet, maar juist in actie gebracht: mannen hebben de profetie gesproken.

Zij hebben dat gedaan onder vaak grote psychische spanning, die hen vermoede, in

dikwijls grote psychische ontroering, in nadenken over en in aansluiting aan reeds eerder bekend gemaakte woorden Gods, in raadpleging van de Schrift, met hun kennis van de geschiedenis, in hun sociale verbondenheid met anderen, in soms economische nood; met hun ethische liefde en onethische haat; op aesthetische of onaesthetische wijze.

Als mensen uit een bepaald milieu: het israëlietische.

Als mensen uit een bepaald historische situatie.

Als mensen uit een bepaalde cultuurperiode.

Het Oude Testament is een israëlietisch, een joods, het Nieuwe Testament een hellenistisch boek.

En zij waren mensen, welker dagelijkse kennishorizon door dit alles bepaald was. Geen der profeten was „een zoon van lauwe westerstranden”, en niet één van de mannen, die de profetie gesproken hebben, was bekend met de resultaten van wetenschap en techniek van de latere westerse cultuur. DIE ervaringshorizon heeft God de HEERE, toen Hij hen heiligde en door zijn Geest aandreef, niet doorbroken.

De taak van de Bijbel

8. Deze mannen Gods hebben de hun toegetrouwde Waarheid Gods gesproken in de taal van hun volk en van hun tijd: het Hebreeuws en het Aramees, of in het Grieks van de hellenistische periode.

Dat betekent dat de Bijbel gebruikt kan worden en metterdaad gebruikt wordt voor de studie dezer talen. Wie onder de semitische talen ook studie wil maken van het Hebreeuws, is op de boeken van het Oude Testament aangewezen als het nagenoeg enige veld van onderzoek; wie zich werpt op de studie van het Grieks uit de zgn. Hellenistische periode was, totdat in de vorige eeuw het materiaal verrijkt werd door de vondsten van de papyri uit die tijd, aangewezen op de Septuagint en het Nieuwe Testament.

Het heeft God behaagd zijn woordopenbaring aan de mensheid in die talen te geven, maar dat betekent niet dat God dat deed omdat die talen 'heilig' waren of dat zij doordat God in deze talen zijn Woord sprak 'heilige' talen werden. Men zou hoogstens kunnen zeggen, dat de Godsopenbaring zowel de hebreeuwse als de hellenistisch-griekse taalvorming heeft beïnvloed. Maar datzelfde geldt ook van de talen, waarin het Woord Gods is vertaald: bekend is de diepe invloed, die Luthers Bijbelvertaling gehad heeft op de verbreiding van het Hoogduits en de niet te onderschatten rol, die de Statenvertaling gehad heeft voor het 'algemeen beschaafd nederlands'. Noch het een, noch het ander heeft echter het Duits en het Nederlands gemaakt tot een 'heilige' taal.

Het betekent al evenmin dat het Hebreeuws of het Hellenistisch Grieks uitnemender waren voor de mededeling van de Waarheid, rijker in woordenschat, uitdrukkingmogelijkheden, literatuurvormen, vertelkunst, poëzie dan andere talen. Het feit, dat de Bijbel vertaalbaar is en dat het Woord Gods in andere talen zijn vrucht brengt, haalt door al zulke gedachten een streep. Het is waar, dat de Bijbel-filoloog met de eigen aard van dit Boek zal moeten rekenen. Doch dat is anders niet dan de toepassing van een altijd geldende eis: hij geldt ook voor hem, die bezig is met het Grieks van Plato, het Gotisch van Ulfilas of het Frans van Calvijn. Ook het hebreeuws van de Oude en het grieks van het Nieuwe Testament 'luistert naar de wetten', als het niet zo was was een grammatica van deze talen onmogelijk, waren ze niet leesbaar. Maar de wetmatigheid van het Hebreeuws en van het Bijbelse Grieks is voor andere talen niet normatief, evenmin als de hebreeuwse psalmodische poëzie dat is voor de Nederlandse, de hebreeuwse spreek dat is voor het Nederlandse spreekwoord: Men kan uit de Bijbel wel leren hoe en wat de hebreeuwse en de hellenistische talen zijn, doch men kan uit de Bijben niet leren hoe de taal behoort te zijn. Wie zou trachten met behulp van de Bijbel b.v. normatieve (algemene) taalwetenschap te doceren, in die taal heeft God zó en zó gesproken, zou een Schriftgezag creëren, dat ten onrechte de naam van gezag en nog meer ten onrechte de

naam van Schriftgezag draagt.²⁾ De hebreeuwse grammatica of die van het Nieuwtestamentisch Grieks zijn geen maatstaf voor de Nederlandse en het breedvoerig en naar ons gevoel oneconomisch taalgebruik van Abraham zijn geen norm voor onze wijze van onderhandelen bij koop en verkoop.

De geschiedenis in de Bijbel

9. De Bijbel bevat ook tal van historische mededelingen. Dat behoeft niemand te verwonderen, die bedenkt dat dit Boek ook in een, in allerlei historische situaties is ontstaan: Nadat God eertijds vele malen en op velerlei wijze tot de vaders gesproken heeft door de profeten, heeft Hij in deze laatste dagen tot ons gesproken door de Zoon." (Hebr. 11:1). 'Eertijds' en 'in de laatste dagen'. De historicus, die zich richt op de geschiedenis van Voor-Azië in de twintig eeuwen voor Christus vindt in de Schriften van het Oude Testament een overvloed van historisch materiaal. Het is denkbaar, dat hij het uit religieus vooroordeel zou negeren. Maar van wetenschappelijke zin zou zulk een negatie niet getuigen. De man, die in de Homerische poëzie een historische achtergrond vermoedde en de fundamenten van Troje bloot legde, Schliemann, zou zo iemand ten voorbeeld kunnen zijn. Maar de vraag is hoe de moderne historicus met het bijbelse historische materiaal te werk moet gaan. Hij mag er toch mee rekenen, dat het Oude Testament een tendenzboek is en dat de historische gegevens in dat boek op een bepaalde wijze functioneren. De gegevens zijn voor een groot deel van zijdelingse aard: ze komen voor in allerlei literatuursoorten, in de historische boeken, in de psalmbundel, in de profetische geschriften. Ze bedoelen ook niet geschied-beschrijving te geven in de modern-wetenschappelijke zin des woords. De historische gegevens vertonen, naar de maatstaf van deze wijze van geschiedbeschrijving ook grote leemten. Kortom: deze gegevens zijn voor de moderne historicus alles behalve 'voorgesorteerd', hij zal ze moeten schiften, ordenen naar de methoden van de moderne geschiedwetenschap. Dat betekent allerminst, dat hij begint met methodische twijfel aan hun betrouwbaarheid. Maar vast staat, dat de politieke, staatkundige, economische geschiedenis van het israëlietische volk niet kant en klaar voor hem gereed liggen. Dat wil ook niet zeggen, dat daarmee geringschattend over de Schriften gesproken wordt: het is Gods bedoeling niet geweest een staatkundige, politieke, economische geschiedenis van Israël te geven, doch ons geloofsoog te vestigen op zijn handelen in deze geschiedenis. En het is bekend hoe moeilijk het zelfs voor de Schriftgelovige exegeet is, de historische achtergrond van de Godsopenbaring te reconstrueren. Op de moeilijkheden van de bijbelse chronologie wezen we reeds. De datering van de bijbelboeken stelt de beoefenaar van de canoniek voor soms onoplosbare problemen. We noemen slechts het boek Job, de deutro-Jesaja-kwestie, de strijd over de datering van meerdere psalmen: dateren ze van vóór of ná de babylonische ballingschap? De Gereformeerde theologie — het is misschien aanbevelenswaardig hier van filologie te spreken — is niet eenstemmig in de oplossingen: maar ook al was dat het geval dan nog hebben die oplossingen geen Goddelijk, doch slechts wetenschappelijk gezag en de mate van dat gezag hangt af van de kracht der argumenten. De Gereformeerde theologie heeft zich met kracht teweergegemaakt tegen de historisch kritische methode van Kuenen en Wellhausen. In dat verzet zat een sterk religieus element: deze school was niet slechts op kritische wijze bezig met het historisch aspect van de Schriftopenbaring, zij tastte het religieuze Openbaringskarakter van de Schrift aan, het Woord Gods werd op evolutionistische wijze als het woord van menselijke religie verklaard. Dáartegen paste niet een wetenschappelijk doch een religieus protest. Doch voor zover deze school historische argumenten in het geding bracht hebben de Gereformeerden déze niet met machtsspreuken, doch door historische wetenschappelijke en met filologische tegenargumenten weersproken.

²⁾ In dit verband mogen wij wel herinneren aan de prachtige studie van R. H. Woltjes: Het Woord Gods en het woord der mensen, Utrecht 1913.

Kerkelijk leven

De particuliere synode van Overijssel

Van meer dan één zijde is mij gevraagd of ik niet voornemens ben te reageren op wat er op deze synode gaande is? En indien niet, waarom niet?

Die vraag, in meer dan één geval reeds persoonlijk beantwoord, verdient ook een publiek antwoord.

Hier is het.

Het ligt, althans voorlopig, niet in mijn voornemen op hetgeen de verslagen van de synode in het Nationaal Dagblad melden en op hetgeen diverse afgevaardigden daar uitspreken en op hetgeen de synode zelf, althans acht van haar zestien leden uitspraken en besloten, in de pers in te gaan.

Ten eerste: omdat deze verslagen, hoe betrouwbaar ze overigens ook zijn mogen, geen officieel karakter hebben. We zullen de synode maar rustig laten uitspreken en wachten op de officiële acta en mededelingen van deze kerkelijke vergadering.

Ten tweede: de vette koppen in het Nederlands Dagblad en in andere bladen mogen de indruk wekken, dat er op de synode een kwestie-Mulder-Visee ligt, die koppen leiden de aandacht in verkeerde richting. De synode heeft een andere zaak op haar agendum: het besluit van die classis Kampen, die op 30 september 1967 besloot de heren W. C. van Dijk en D. J. Gritter niet als afgevaardigden van de Gereformeerde Kerk van Kampen te ontvangen. Dáárover heeft deze synode zich uit te spreken. En heeft de synode over het appél tegen dat classisbesluit uitspraak gedaan, dan is het woord aan een volgende classis Kampen.

G. VISEE

Ten derde: daarna en eventueel voor die classis Kampen welke agenda ook aan de kerk van Kampen zal worden toegezonden, zal de raad van de Gereformeerde Kerk van Kampen hebben te oordelen over de uitspraken en besluiten van de Overijsselse synode. Daarbij zal deze kerkeraad niet slechts zijn eigen gedragingen en handelingen hebben te toetsen, doch ook hebben te oordelen over de leer van zijn dienaren des Woords. Daarover heeft die kerkeraad het eerste en het laatste woord. Aan hem en aan niemand anders is het opzicht ook over de dienaren des Woords toevertrouwd; hij heeft toe te zien, „dat geen vreemde leer worde voorgesteld”, hij heeft er voor te waken dat „de wolven niet binnendringen in de schaapskooi van Christus”. Daartoe zijn de ouderlingen der gemeente van de Heilige Geest aangesteld. Hand. 20:28.

Ook dat oordeel van de kerkeraad wachten we af.

En tenslotte: voorzover we met collega Mulder in de krantenverslagen als kwade herders en valse leraars worden voorgesteld, hebben we geen behoefte aan zelfverdediging. Onze prediking was en is publiek, hetgeen we schrijven is voor ieder toegankelijk. We hebben aan zelfverdediging niet de minste behoefte. We willen zelfs niet de schijn op ons laden van het „Celui qui s'excuse, s'accuse” — „wie zich begint te verdedigen, stelt zichzelf in staat van beschuldiging”.

Zie daar ons antwoord.

We zullen de storm maar eens laten uitwaaien.

En verzoeken onze vragers en lezers hetzelfde te doen.

Nagekomen gift Hulpbehoevende studenten. Op 3.5.1968 van G.W. te Z. per giro-overschrijving f 100,—. Hartelijk dank! G. Visee

P. C. van Wijk

Gereformeerd blijven

(I)

Amice,

Naar aanleiding van mijn artikelen „Rondom de Open Brief” vroeg je me nog iets meer te schrijven over de strijd, die vandaag in onze kerken wordt gevoerd. Je vraagt met name of ik iets wil zeggen over de Vrijmaking en het vrijgemaakt-blijven.

Ik wil dat graag doen, want het gaat er vandaag inderdaad om, of we met elkaar willen blijven op de weg, waarop de HERE ons heeft gezet. Het gaat er om, of we elkaar willen blijven vasthouden, zoals de HERE ons in de weg van de Vrijmaking aan elkaar heeft gegeven. Dat moet je vooral goed duidelijk zijn. Want wanneer we in de weg van de Vrijmaking blijven, blijven we Gereformeerd. En dat willen jij en ik immers?

Voordat ik verder ga, wijs ik je op een gevaar. Het in-de-lijn-van-de-Vrijmaking-blijven blijkt niet uit woorden. Ik weet wel, dat zij die het hardste roepen vaak de meeste indruk maken, maar in het Woord van God wordt toch wat beter onderscheiden. Je kunt van het „vrijgemaakt blijven” een kreet maken. Je hebt de schijn dan vaak mee, maar het zal je toch niet verder brengen. Al het geroep over „trouw aan de Vrijmaking” is nog geen trouw.

Blijf dat vooral goed zien vandaag.

Ik heb me de laatste tijd nog eens verdiept in allerlei lectuur, die in de tijd voor en na de Vrijmaking is verschenen. Bij het doorlezen ervan, werd me nog eens duidelijk, dat het toen, evenals vandaag, ging om de vraag, of we Gereformeerd wilden blijven.

TOEN EN NU

'k Geloof, dat de strijd van vandaag eigenlijk dezelfde strijd is als van vijf en twintig jaren geleden. Ik zal proberen je dat duidelijk te maken en ik begin dan te wijzen op een brochure van prof. dr. J. H. Bavinck, getiteld „De toekomst van onze kerken”. In deze brochure, die in 1943 verscheen, schrijft Bavinck over „een „nieuwe geest” of een „nieuwe richting””, die overal openbaar wordt. Daarna zegt hij iets over de crisis, waarin de kerken zijn geraakt. Lees zelf maar eens:

„Er begint namelijk een soort van groepsvorming in ons midden op te treden, een groepsvorming, die op de duur fataal kan worden. Niemand is meer „iemand”, ieder is ingedeeld in een bepaalde groep. De een heeft in een ongelukkig ogenblik wel eens geschreven in dit blad en hij hoort dus bij die groep, de ander wordt tot een tegenovergestelde groep gerekend. Ieder krijgt dus in de geografie van het kerkelijk leven zijn plaats, hij wordt in een van de vakjes ingedeeld... Alles wordt dus in de groepsgedachte weggezogen, zelfs gehele Kerken en classes worden groepsmatig geclassificeerd. Het katholieke kerkbesef zinkt weg, er komt een zekere groepszaamheid die soms buitengewoon hecht en innig is. Vanuit die groeps-saamhorigheid denkt en leeft men. Men denkt dus collectief, de enkeling treedt op de achtergrond, het groepsmatig denken dringt zich naar voren... Men zoekt te weinig rustig overleg met mensen van een andere groep, men wil krasse woorden zeggen en kloeke daden doen. Het opmerkelijke daarbij is, dat niemand precies weet, hoe het front eigenlijk ligt... Wanneer men let op hetgeen door hen, die als leidinggevende theologen mogen worden beschouwd, positief wordt geleerd, dan komt het me voor, dat het verschil tus-

sen hen zich alleen als een verschil in accent laat verklaren. Ik kan de gedachte niet van me afzetten, dat er in heel de strijd, die binnen onze Kerken gevoerd wordt, iets onwezenlijks ligt, en dat hetgeen nodig zou zijn voor duidelijke frontvorming ontbreekt. Daardoor worden al deze problemen ook zo geheel onoplosbaar, omdat ze uit de sfeer van de rustige discussie zijn weggetrokken, en opgenomen zijn in de ideologieën van een of andere groep. Door al deze dingen komt er een stemming van onbehagelijkheid in onze Kerken: wij weten niet goed meer waar we zijn en wat we doen moeten. We kunnen niet meer samenspreken, we kunnen elkaar niet meer duidelijk maken, dat wat ons drijft en wat ons beheerst. We zien elkaar machteloos in de ogen, omdat we er niet meer tegen op kunnen, tegen die stroom die ons overvalt. En ondanks dat laat het besef ons niet los, dat we kampen tegen hersenschimmen, dat er in diepste wezen maar één vijand is, en dat is dat we elkander soms zo bitter weinig verstaan, zo weinig vertrouwen en zo weinig nog liefhebben.”

Ik hoop, dat je de moeite hebt genomen dit lange citaat nauwkeurig te lezen. 'k Geloof dat Bavinck hier de situatie veelszins juist tekent. Wat was er in de veertiger jaren niet een machteloos gevoel omdat de gang van zaken aan velen ontglipte. Wat was er weinig vertrouwen, weinig liefde...

En vandaag?

Ben je het met me eens dat hetgeen Bavinck in 1943 schreef voor vandaag geschreven zou kunnen zijn? Laat vooral het slot van het citaat maar goed op je inwerken. Is dat niet de grote nood van ons allemaal, dat we elkaar zo weinig vertrouwen, zo weinig verstaan, zo weinig liefhebben? Maar laten we het dan ook weten, dat de Here hierover toert.

1905-1944

Je hebt je wellicht wel eens afgevraagd, hoe die strijd er gekomen is, hoe het kwam dat Bavinck zo schreef. Ik wil daar in het kort wel iets van zeggen. Je moet er maar eens uitgebreid over lezen in het mooie boek van ds. G. Janssen „De feitelijke toedracht”.

Je weet, dat in 1892 tot stand kwam de Vereniging tussen de Kerken van de Afscheiding en die van de Doleantie. Wanneer je denkt, dat het na de Vereniging allemaal rustig was in de verenigde kerken, dan vergis je je. Over een aantal zaken werd nogal verschillend gedacht. Er waren meningsverschillen. De Synode van 1905 moest er o.a. over spreken. Voordat deze Synode bijeen kwam, schreef dr. H. H. Kuyper in „De Heraut”:

„Waar men over en weer één is in de kostelijke belijdenis door onze vaders ons overgeleverd, daar is **binnen de omtrek dier belijdenis speelruimte** genoeg voor verschil van opvatting, die niet het wezen der dingen, maar alleen de **voorstelling, de naam, de toepassing** geldt. **Ketterjacht willen onze kerken niet.** Ze voelen te diep de hoge roeping, die God in onze dagen ons geschonken heeft, om in onderlinge verdeeldheid onze beste krachten te verteren.”

Kuyper wees er verder op, dat het **verschil van opvatting** zijn oorzaak vindt in de **beperktheid van ons denken** en hij besloot met de opmerking, dat onze kerken „verlangen, dat aan de broedertwist een einde komt en een vredige, rustige ontwikkeling van ons kerkelijk leven mogelijk wordt”.

Dr. B. JONGELING

Met ingang van 1 september is onze medewerker Dr. B. Jongeling benoemd tot wetenschappelijk hoofdmedewerker in de theologische faculteit van de Rijksuniversiteit te Groningen.

Deze functie is onlangs in leven geroepen wegens uitbreiding van het Qumran-instituut, dat reeds in Groningen bestond en dat zich, gelijk de naam doet zien, richtte op de destijds in de omgeving van de Dode Zee nabij Qumran gevonden handschriften en alles wat daaromheen ligt.

Door de uitbreiding wordt dit nu een instituut voor het tijdvak tussen het Oude en het Nieuwe Testament. Het richt zich op geschiedenis en literatuur van het Jodendom in die tijd, op de apocriefe, pseudigrafische en apocalyptische geschriften en op de verbanden tussen deze geschriften en de Bijbel.

Het is de taak van de nieuwe functionaris deze afdeling met haar bibliotheek te verzorgen, de verschijnende literatuur bij te houden, overzichten daarvan samen te stellen voor een in oprichting zijnd internationaal tijdschrift dat zich speciaal met deze periode zal bezighouden, en verder ook medewerking aan dit tijdschrift te geven.

We wensen met deze eervolle benoeming dr. Jongeling van harte geluk. Zij opent voor hem de mogelijkheid zich te wijden aan een vakwetenschap, waaraan hij zich reeds voor zijn promotie aan de Groningse Universiteit had gegeven. Het zij hem gegeven in dit werk niet slechts volle bevrediging te vinden voor eigen hart en leven, maar ook een bijdrage te geven voor de ontwikkeling van een wetenschap die van zo grote betekenis kan zijn voor de Bijbelfilologie, en de theologie in het algemeen. Dat hij op deze post mag werkzaam wezen, een man, die de schriften eert als het Woord van God, stemt tot dankbaarheid.

Onze beste wensen vergezellen hem.

De redactie

De Synode kwam bijeen, er werd een commissie benoemd en een rapport opgesteld. Het prae-advies van de commissie werd, na wijziging, met algemene stemmen aangenomen. In het besluit wordt o.a. het volgende gezegd:

„Onze Gereformeerde Kerken hebben daarom in alle landen en in alle tijden ten opzichte van deze geschillen de **libertas prophetandi** d.i. de vrijheid van profeteren gehandhaafd, en juist daardoor aangetoond, hoe met handhaving der belijdenis tegelijkertijd gepaard kan gaan een breedheid van inzicht en ruimheid van blik, waardoor de Kerken bewaard worden voor eenzijdigheid en de weg voor verdere ontwikkeling der theologie geopend blijft.”

Niet altijd bleef men er zo over denken. Op de Synode van Amsterdam in 1936 werd een voorstel van twee synodeleden aangenomen om commissies te benoemen teneinde te komen tot officiële uitspraken over enkele geschilpunten. De man, die in 1905 nog wees op de „speelruimte binnen de omtrek van de belijdenis” (zie boven), sprak in 1936:

„Als de Kerk niet spreekt, vrees ik, dat zij afwijkt van het geloof, dat eenmaal de Heiligen is overgeleverd. Er is een nieuw geslacht opgekomen, dat een eigen orgaan uitgeeft „Pro Ecclesia”, een eigen fractie vormt, en wat nog nooit gebeurd is, een orgaan opricht om ideeën van anderen n.l. van prof. Schilder en prof. Vollenhoven te populariseren.”

Kuyper noemde met name het blad „Pro Ecclesia”, waaraan o.a. medewerkers de predikanten Van den Born, Holwerda, Kapteyn, Keizer, Meester, Telder, Tunderman, Veenhof, Vogel, Vonk, Wielenga en Zemel. De verdachtmaking was dus duidelijk geadresseerd.

De verschijning van het blad werd als partijvorming betiteld. Kuyper vergat daarbij, dat in zijn eigen blad „De Heraut” ook slechts bepaalde meningen werden geduld. Merkwaardig dat in de geschiedenis van de Kerk steeds weer blijkt, dat juist zij die een bepaalde „groep” in de Kerk niet dulden, die „groep” partijvorming verwijten. Merkwaardig, toen en nu.

Dr. K. Schilder voerde in 1936 op de Synode ook het woord:

„Indien we trachten om de eenheid der Geref. belijders te bereiken, legge men

niet meer vast dan strikt noodzakelijk is, opdat de band der eenheid niet te zeer knelle.”

Een woord om te onthouden!

Want die eenheid van Gereformeerde belijders moet ons zwaar liggen. Om die eenheid ging het in 1943 en 1944. Om die eenheid gaat het nu. En laat om en door ons die eenheid niet gebroken worden.

Je hebt voorlopig weer genoeg om over na te denken.

Met hartelijke groet,

M. R. van den Berg

Brief aan een Marxistische vriend

(II)

Amice,

Graag wil ik ingaan op de reactie die je me op mijn brief toestuurde.

Een van de kernpunten van verschil tussen ons is wat we voor het gemak nu maar „de” zonde zullen noemen. Eigenlijk is het een akelige manier van doen om over „de” dit en „de” dat te spreken. Daardoor trek je de hele zaak in het theoretische vlak en verlies je maar al te gemakkelijk het contact met de werkelijkheid. Dat theoretische spreken over „de” zonde hebben we dan ook niet aan de Bijbel te danken, maar aan de theologie en daarbij moet je dan per se niet alleen aan wetenschappelijke theologie denken. Theologie — al dan niet wetenschappelijk — kan vaak een prachtig rookgordijn zijn, waarachter we ons zelf gedekt kunnen houden. De Bijbel legt geen rookgordijn om ons heen. De Bijbel ontmaskert. Niet primair de zonden van anderen, maar onze eigen zonden. De Bijbel zegt tegen ieder van ons: JIJ bent die man. De Bijbel leert het ons af een grote mond op te zetten over de splinter in het oog van de ander. Ze leert ons kijken naar de balk in ons eigen oog.

De praktijk leert dat het een moeizame bezigheid is, deze les te leren. David was gloeiend verontwaardigd over de rijke man uit het verhaal van Nathan, die het lammetje van zijn arme buurman wegpikte om een gast een maaltijd voor te zetten. Maar hij huppelde erover heen, dat hijzelf de vrouw van een van zijn officieren had weggestolen en haar man opzettelijk had laten sneuvelen om een schandaal te voorkomen. Over balk en splinter gesproken! En het is geen wonder dat Christus zo'n aantrekkingskracht uitoefende op „de zondaren”, want Hij miste de hardheid en het fanatisme van hen die alleen maar zonden bij anderen zien. Toen de theologen en moralisten een „zondares” op heterdaad hadden betrapt en met haar bij Hem kwamen, zei Hij tot hen: Wie van jullie zonder zonde is, mag de eerste steen gooiën. Christus stootte door tot de kern: wij proberen onszelf schoon te wassen met de zonden van anderen. Het is een ontstellende vorm van zelfbedrog te menen dat die een goed wasmiddel is. De werkelijkheid is, dat ik er niet schoner maar vuiler van word.

Op dit directe, bijbelse vlak zou ik de discussie willen voortzetten. Waarom bestaat er oorlog? vraag je. En je antwoordt: Oorlog komt voort uit een verkeerd ingerichte maatschappij waarin het onrecht op een troon van goud zit. Het zal wel waar zijn dat het onrecht op een troon van goud zit. Maar het is

in geen geval de enige zetel waarop het onrecht is gaan zitten. En met jouw antwoord ben je bezig jezelf schoon te wassen. Het bijbelse antwoord op jouw vraag is: Oorlog bestaat omdat ik weiger in vrede te leven met mijn naaste. IK. En pas als we dat gezien hebben en erkend hebben, is de weg vrij om te zien dat het bij de anderen precies zo ligt als bij mezelf. Oorlog wordt gemaakt door een minderheid van rijken die de oorlog nodig hebben om hun zak te spekken, zeg je. Dat is ongetwijfeld bij veel oorlogen een aspect dat mede een rol speelt, hoewel het nooit het enige aspect is. Maar met het signaleren van dit aspect ben je er nog niet. Ook dat blijft een vorm van jezelf schoon wassen, als je jezelf niet realiseert: Ook ik ben er niets te goed voor om op dezelfde manier te reageren als ik de kans kreeg. Tijdens de laatste wereldoorlog stonden we te dansen van pret als er zware formaties geallieerde bommenwerpers overvlogen naar Duitsland en we zongen met onverholven leedvermaak:

In de mini-mini-maneschijn bombardeerden ze Berlijn in de mini-mini-maneschijn kort en klein.

Het wordt me steeds duidelijker hoe ongehooflijk onbijbels een dergelijke reactie was. En ik constateer met schaamte: ook ik heb de oorlog in mijn bloed; ook in mij brandt het vuur van de haat. We vergaten dat ook Duitsers mensen waren en dat bommen op hen precies dezelfde uitwerking hadden als op ons. We vergaten dat een granaatscherf in hun ingewanden evenveel pijn veroorzaakt als in de onze en dat hun kinderen even hard gilden als onze kinderen, wanneer hun kleren en haren in vlam stonden. We vonden het fijn. We genoten ervan. Hoe meer er verrekken hoe liever, dachten we.

Diezelfde geest proef ik ook in jouw brief, als je over Johnsson schrijft en over de generaals en politie-commissarissen. Ze moeten er aan, schrijf je. En: Wat kan mij die ellending dan nog verder schelen? Laten ze hem ophangen voor mijn part. In die woorden proef ik dezelfde haat die ik ook bij mezelf constateerde. Een haat niet maar tegen een systeem of tegen een ideologie, maar tegen mensen. In Vietnam worden dagelijks mensen gedood door Amerikaanse bommen en granaten. Dat is afschuwelijk. In Vietnam worden ook dagelijks mensen gedood door Viet-cong bommen en granaten. En dat is niet minder afschuwelijk. Welke kant de meeste doden op zijn naam heeft staan is een vraag van secundair belang. Wie zal dat trouwens controleren? Het gaat erom dat men elkaar met gelijke munt terugbetaalt. Daar ligt de ellende. Toen na de oorlog de N.S.B.-ers werden opgepakt en in kampen gestopt werden, werden ze meer dan eens behandeld op een ma-

nier die voor Gestapo-praktijken niet onderdeed. Niemand behoeft me te vertellen dat wat er toen gebeurde, kinderspel is vergeleken met wat de nazi's in dat opzicht gepresteerd hebben. Het gaat me niet om meer of minder. Het gaat me om de mentaliteit. En die was dezelfde. Waar geweld met geweld beantwoord wordt, verwijt de pot de ketel dat hij zwart ziet. Een maatschappij die gebaseerd is op geweld — of dat nu toevallig kapitalistisch of revolutionair geweld is, doet hier niet ter zake — kan eenvoudig geen vrede brengen — waarbij ik vrede dan opvat in de brede bijbelse zin van gezonde harmonische verhoudingen. Een kwade boom kán nu eenmaal geen goede vruchten voortbrengen.

Ik begin hoe langer hoe minder te geloven in het bestaan van rechtvaardige oorlogen. En zelfs al zouden ze er zijn, dan vraag ik me nog af of het middel niet erger is dan de kwaal. Is het mogelijk misdadigheid te overwinnen door er misdadigheid tegenover te stellen? Neen, zegt de Bijbel: overwin het kwade door het goede. Zo geloof ik ook dat het onmogelijk is de oorlog door oorlog te overwinnen. Alle vredes die er in de wereldgeschiedenis gesloten zijn, zijn nooit en te nimmer vrede in de bijbelse zin van het woord geweest. En dat geldt ook t.a.v. revolutionair geweld. Het kan nooit harmonische verhoudingen scheppen. Want het geeft geen leefruimte aan wie niet meedoet. Geweld kan naar zijn aard nooit genezen. Het kan alleen maar doodslaan en onderdrukken. „Het christendom” heeft nooit een grotere vergissing gemaakt, dan toen het dacht dat het een land of een volk kon christianiseren met het zwaard en met geweld. Jouw revolutie maakt dezelfde groteske vergissing, wanneer ze denkt dat het revolutionair geweld een waarachtige commune tussen de mensen tot stand kan brengen. Ze kan wel een commune afdwingen, zoals Karel de Grote ook wel hele volksstammen kon dwingen zich bij de kerk aan te sluiten. En wie niet meespeelde werd een kopje kleiner gemaakt. Ja, zo kan het wel. Maar noem je dat een ideale situatie?

Je wijst naar de Parijse Commune als een lichtend voorbeeld en zegt: Zie je wel dat het kan? Het ging daar allemaal zo prachtig! Maar neem me niet kwalijk, die Parijse Commune heeft zichzelf nooit kunnen bewijzen, omdat ze maar anderhalve maand bestaan heeft. In zo'n korte tijd kun je niets bewijzen. Hoe zou die Parijse Commune eruit gezien hebben als ze anderhalf jaar had kunnen bestaan of vijftien jaar? Ruim een maand kun je alles volhouden. Om het anderhalf jaar te doen, ligt al wat moeilijker. Om het vijftien jaar vol te houden is al een vrijwel onmogelijke opgave. Wat is er in vijftig jaar van de revolutie in Rusland terecht gekomen? Ze is verzand, in het slop gelopen, zeg je. Waarom was er in China onlangs een culturele revolutie nodig, terwijl het communisme er toch al aan de macht was? Omdat het bleek dat die revolutie van vroeger bijkbaar niet de gewenste resultaten had gehad. Er was bijkbaar nog meer geweld en nog meer dwang nodig. Vind je dat nu zo'n ideale situatie? Hoe komt het dat er zulke verschillen in opvatting en zulke spanningen zijn binnen het communistische blok? Bijkbaar zijn revoluties en zuiveringen niet voldoende om een sfeer van eensgezindheid te creëren. Hoeveel mensen in Rusland en China en de andere communistische landen werken in de wapenindustrie? Hoeveel atoombommen liggen er in voorraad in Rusland en China? Hoeveel uitvinders in de communistische landen zijn koortsachtig bezig nieuwe en meer geperfectioneerde wapenen te ontwerpen? Je verwijt al dit soort zaken aan Amerika c.s. En je zult wel zeggen: de communistische landen worden door Amerika wel gedwongen diezelfde dingen te doen. Maar ook al zou deze situatie-tekening juist zijn, dan ben ik nog niet tevreden. Je overwint de dronkenschap van je man of vrouw niet door jezelf ook een stuk in je kraag te drinken. Het alcoholisme is trouwens helemaal niet te overwinnen, ook niet door onbaatzuchtige verenigingen en stichtingen. Het kan hoogstens wat beteugeld worden, maar nooit overwonnen. En dat geldt ook voor oorlog en geweld. Die kunnen hoogstens ietwat beperkt worden, maar nooit geëlimineerd. Dat is geen fatalisme, maar een nuchter constateren van een gegevenheid. Zolang ik mijzelf er telkens nog weer op be-

trappen moet, dat ik niet in vrede met alle mensen kan leven is elke gedachte aan een verdwijnen van oorlog en geweld een zeepbel en een aandoenlijke vorm van zelfbedrog.

Ik zou je er heel graag van willen door-dringen, dat dit per se geen fatalisme is. Fatalisme is even onzinnig en onbijbels als utopisme. Maar daarover straks misschien meer. Wat ik nu wil zeggen is, dat revolutie en geweld geen oplossing brengen voor de werkelijke nood. Het is afschuwelijk een welgedaan Rooms prelaat in Latijns Amerika voor de t.v. te horen verklaren, dat het met de armoede en ellende in zijn land nog wel wat meevalt. En ik kan er ook heel goed inkomen, dat de arbeiders daar rijp zijn voor een revolutie, voor een gewelddadig ingrijpen, omdat er op een andere wijze in hun toestand toch geen verandering komt. Ik kan me heel goed indenken dat zij van het standpunt uitgaan: geweld is het enige middel waardoor we iets kunnen bereiken. En ik kan het ook begrijpen dat er priesters zijn, die in deze situatie ook naar de karabijn grijpen en zeggen: Wij vereenzelvigen ons met de arbeiders. Christus vraagt van ons dat we solidair zijn met de arbeiders. Wij zullen samen met hen vechten. Ik kan dat heel goed begrijpen, want het is zo'n natuurlijke reactie. Het is zo'n door en door menselijke reactie, althans voor hen die oog hebben voor het onrecht dat er gepleegd wordt. Voor ieder die nauw bij die arbeiders betrokken is en die zich hun lot aantrekt, is het een reële verzoeking zo te reageren. Want het is waar dat de Bijbel tegen het onrecht protesteert. De Bijbel stelt het onrecht aan de kaak. De Bijbel komt op voor de verdrukten. En dan is het zeer verleidelijk te concluderen: Christus wil dat ik nu meevecht met hen met de karabijn in de aanslag.

Maar het is een verkeerde conclusie. Want Christus zegt juist: Steek je zwaard weer in je schede. Met alle sympathie die ik voor zulke priesters kan voelen, moet ik toch zeggen: Jullie hebben juist op het punt waarop het hier aankomt, Christus niet begrepen en jullie presenteren deze arbeiders een Christus die niet bestaat. Jullie leren de arbeiders dat ze onrecht en geweld moeten beantwoorden met geweld. Jullie stijven hen in de gedachte dat het enige effectieve antwoord op onderdrukking geweld is. Maar Christus leert juist, dat het enige effectieve antwoord op onderdrukking en geweld liefde is. Wanneer je er even goed over nadenkt en de evangeliën even goed op je laat inwerken, kun je je Christus niet voorstellen als een benedeider van een groep partizanen. Natuurlijk ook niet als een kapitalistische uitzuiger, maar evenmin als iemand die een molotov-cocktail naar een groepje Farizeën gooit. Het is onmogelijk aan Hem te denken als aan iemand die de straten opbreekt om barricaden op te werpen en die langs de straat geparkeerde auto's in brand steekt. Je kunt je Hem niet voorstellen als een man die een granaat werpt in de Romeinse Ambassade in Jeruzalem. Het kan eenvoudig niet. Christus was anders. En Hij wil dat wij anders zijn.

Er waren genoeg Joodse partizanen-groepen in zijn tijd. Hij had gemakkelijk een massale volksbeweging tegen de Romeinse overheerser kunnen ontketenen. De massa zou zijn leiderschap met laaiend enthousiasme hebben aanvaard (Joh. 6). Maar Hij deed het niet. Hij wilde het niet. Hij was niet gekomen om zich te verslingeren aan een vorm van nationalisme of aan een revolutionaire ideologie of aan een bepaalde klasse. Hij was gekomen omdat God de wereld lief had. Niet maar een stukje van de wereld. Niet slechts één volk. Niet slechts één klasse. Hij was niet gekomen voor grootgrondbezitters alleen, ook niet voor slaven alleen. Hij leefde en stierf niet voor Grieken alleen of voor Joden alleen; niet alleen voor blanken en ook niet alleen voor zwarten. Christus kan niet geannexeerd worden door één enkel volk of ras of groep of klasse of stelsel. Want Hij doorbreekt alle menselijke kaders en grenzen en schema's. We kunnen Christus niet vastspijkeren op een politiek of economisch program. Het enige waaraan Hij zich liet vastspijkeren was een kruis, een stuk hout. En zo hing Hij daar voor de hele wereld. En ieder mag naar Hem toegaan: slavenhouders en slaven, directeuren en loontrekkers, blanken en zwarten. Als dat gebeurt, dan gaat er iets veranderen.

Niet in die zin, dat een directeur nu noodzakelijkerwijze geen directeur meer kan zijn, zoals jij meent. En ook niet zo, dat een loontrekker nu onvermijdelijk geen loontrekker meer kan zijn. Maar wel in deze zin, dat een directeur arbeiders niet langer beschouwt als een hoeveelheid materiaal dat hij zo voordelig mogelijk moet kopen. En ook wel zo dat een arbeider zich niet langer blindstaart op zijn werkkraacht als op een koopwaar die hij zo duur mogelijk van de hand moet zetten. Want werken is niet een zaak die zich alleen maar op horizontaal menselijk vlak voltrekt. Het heeft ook niet iets dat zich alleen maar kan afspelen binnen het kader van klasse- tegenstellingen en klasse-strijd. Ook dat heeft een diepere dimensie (Ef. 6 : 9; Col. 4 : 1; Jac. 5 : 1-6).

Daarom is het dwaasheid te zeggen: Als God er is, is Hij in alles wat wij met onze revolutionaire ideologie willen verwerkelijken. God zit niet in welke ideologie dan ook. Hij barst er altijd aan alle kanten uit. Wij denken ongelooflijk klein van Hem, als we menen dat Hij binnen een kapitalistisch ingerichte maatschappij geen mogelijkheden meer heeft. En we denken niet minder klein van Hem, als we ervan uitgaan dat Hij binnen een communistische maatschappij aan handen en voeten gebonden is. Daniël leefde aan het hof van Babylonische en Perzische machthebbers. Het was voor hem heus niet de meest ideale omgeving die hij zich denken kon. Het was er voor hem, ondanks zijn hoge positie, levensgevaarlijk, omdat hij zijn geloof in God niet wilde prijsgeven en het voor iedereen constateerbaar in praktijk bleef brengen. Daniël liet zijn geloof in deze vijandige wereld geen ondergronds bestaan voeren. Het is zeer menselijk te denken: aan dat hof had God geen enkele levenskans. In zo'n despotische vijandige wereld is zijn rol gauw uitgespeeld. Maar het boek Daniël laat iets anders zien. Zo kunnen er ook vandaag nog zulke Daniëls zijn in een kapitalistische en in een economistische maatschappij gelijkelijk. De een mag een wat invloedrijker positie hebben dan de ander, maar ze zijn er. God kan niet vereenzelvigd worden met welk systeem dan ook. Maar er is ook geen enkel systeem dat Hem kan buitensluiten en werkeloos maken. Hij kan altijd en overal terecht als Hij dat wil. En als Hij mensen in beslag neemt, verandert Hij hen wel. Dan maakt Hij van een bikkelharde kapitalist een man die viervoudig teruggeeft wat hij anderen heeft afgeperst. Dan maakt Hij van een revolutionair, iemand die zijn karabijn weggooit. Dan worden Mattheus (de kapitalistische uitzuiger) en Simon de Zeloot (de partisaan) samen discipelen van Christus. Dan gaan ze met geld niet meer hun eigen zak spekken, maar dienen. Dan gaan ze hun vijanden liefhebben en begrijpen dat geweld en revolutie geen oplossing brengen.

Het kan dunkt me duidelijk zijn, dat dit geen massaal aanvaard gedragspatroon in de wereld zal worden. Het is gemakkelijker dat een kameel door het oog van een naald glipt dan dat een rijke het koninkrijk van God binnen gaat. Het kan, want voor God is niets onmogelijk. Maar het blijft een betrekkelijk zeldzaam verschijnsel. En als je het mij vraagt liggen de zaken t.a.v. partizanen en revolutionairen al evenmin gemakkelijk. Zij vertikken het om iets van God te verwachten. Zij willen het allemaal zelf doen. En in dat opzicht zijn ze geen snars beter dan de rijken. De rijken willen het doen met hun geld, de revolutionairen met hun geweld. Dat is in feite één pot nat. En weer moet ik zeggen: ook ik behoor van huis uit tot degenen die het zelf willen doen. Dat is een afkomst die zich nooit volledig verloochent. Ik kan het ook op een vrome manier zelf willen doen: door mijn goede werken, door mijn christelijke organisaties. Maar ook de vrome doe-het-zelver is voor God even verwerpelijk als de rijke en de partisaan.

We raken hier een van de grondtrekken van het menselijk hart. De mens wil het zelf doen, zelf zijn toekomst bepalen, zichzelf rijk maken, zichzelf vrij maken, zichzelf zalig maken. De manier waarop en de wegen waarlangs hij dat probeert te verwezenlijken, zijn oneindig gevarieerd en botsen telkens weer met elkaar, zodat je oppervlakkig gezien zou denken dat de mensheid wordt voortgedreven

door onnoemelijk veel onderling tegenstrijdige drijfveren. Maar als je even door dit verwarrende oppervlakte-beeld heen stoot, ontdek je dat bij allen één en dezelfde fundamentele drijfveer aanwezig is: het vermeende zelfbeschikkingsrecht. De variëteit ligt niet in de drijfveer, maar in de middelen die men aangrijpt om die zelfbeschikking te realiseren. Zo zijn er individuele doe-het-zelvers en collectieve doe-het-zelvers; revolutionaire en kapitalistische, religieuze en atheïstische en ga zo maar door. Maar ze behoren allemaal tot hetzelfde gilde.

Het past helemaal in deze stand van zaken als je zegt: De huidige maatschappij-vorm is door mensen gemaakt en zal ook door mensen kunnen worden omgegooid. In bovengenoemd kader is dat een waarheid als een koe. Natuurlijk kunnen mensen de maatschappij-vorm veranderen. Een dictatuur kan vervangen worden door een democratie of omgekeerd. Een democratie kan overrompeld worden door een marxistische revolutie. Dat zijn allemaal dingen die de mensen kunnen bewerken. Het hangt er maar van af welke formatie doe-het-zelvers in een gegeven situatie de overhand krijgt. En uiteraard verschilt de ene maatschappij-vorm nogal ingrijpend van de andere en geven zulke wijzigingen de nodige wrijving. Maar wat er ook allemaal wijzigt en hoe ingrijpend de veranderingen in de maatschappij-vorm ook kunnen zijn, één ding is nog nooit gewijzigd: de doe-het-zelf-mentaliteit is altijd gebleven. En nu wordt het je misschien ook duidelijker wat ik in mijn vorige brief bedoeld heb, toen ik zei dat revoluties en systemen het hart niet kunnen veranderen. Ze kunnen wel maatschappij-vormen omgooien en het denken van grote groepen mensen beïnvloeden, maar bij al die veranderingen blijft de grondhouding van het menselijk hart, het allemaal zelf willen doen, onveranderd. Die grondhouding kan alleen door God veranderd worden. Als dat gebeurt, wil die mens het niet meer allemaal zelf doen. Dan houdt hij niet meer vast aan zijn zelfbeschikkingsrecht, maar dan verwacht hij het van God.

Ik hoor je zeggen dat dit dan toch maar je zuiverste fatalisme is en dat de mens zo tot volslagen niets-doen veroordeeld wordt. Maar vergis je niet. Fatalist-zijn betekent dat je er geen gat meer in ziet. Christen-zijn betekent dat je een enorm perspectief hebt. Fatalist-zijn slaat je lam. Christen-zijn doet je het Lam volgen. Een fatalist legt zijn handen in zijn schoot. Een christen vouwt zijn handen. Ik doe meer dan spelen met woorden. Het is niet voor niets dat in het N.T. zoveel over hoop en hopen gesproken wordt. Een fatalist kan niet hopen, want het bijbelse hopen is met verlangen uitzien naar iets moois waarvan je zeker weet dat het komt. Een fatalist kan alleen maar ondergaan, gelaten of opstandig. Maar een christen is wedergeboren, opnieuw geboren tot een levende hoop. Die hoop is een gegeven, een feitelijkheid die op hem ligt te wachten, die hem wenkt. Tot die hoop behoort o.a. een aarde waarop gerechtigheid woont. Daar leeft een christen naar toe. En wie ergens naar toe leeft, is in beweging. Christen-zijn betekent o.a. een doel voor ogen hebben en op weg zijn naar dat doel. Dat is iets heel anders dan fatalisme.

Als ik schrijf dat de ene mens voor de andere een wolf is, is dat alweer geen defaitistisch fatalisme, maar een simpel constateren van een feit. Het zou fatalistisch zijn het daarbij te laten onder de verzuchting: je doet er toch niets tegen. Maar ik dacht dat het voldoende bekend kon zijn, dat het evangelie van een wolf een lam kan maken. Dat gebeurt natuurlijk niet en masse. Daarover staat in deze brief trouwens al genoeg. Wat ik maar zeggen wil is, dat je hier per se niet van fatalisme kunt spreken.

Wat ik in jouw brief vind, is overigens een klinkklaar utopisme. Als jij je voorstelt, dat de mensen steeds meer geestelijk zullen evolveren totdat ze het eindelijk begrijpen en voor de gemeenschap zullen leven en werken, ben je bezig een heel mooi luchtkasteel te bouwen en tegelijkertijd jezelf in de toekomst een enorme teleurstelling te bezorgen. Ik wil niet ontkennen dat het mogelijk is de maatschappij door revolutie e.d. dermate te wij-

zigen, dat iedereen voor de gemeenschap moet werken. Maar ik ontken wel dat iedereen dat dan zal begrijpen en het met zijn hele hart zal doen. Het officiële christendom heeft met behulp van de staatsmacht hele volken tot kerkgang weten te dwingen, maar dat was geen overwinning van Christus. Dat was alleen maar een overwinning van „het christendom”.

Ik geloof dat ik langzamerhand de dingen dubbel ga zeggen. Nog één ding: je vertekent de werkelijke stand van zaken, wanneer je meent dat kapitalisme een christelijke aangelegenheid is. Dat „het (officiële) christendom” zich vaak met het kapitalisme verzwagerd heeft en dat nog doet, is iets heel anders. Paulus schrijft over de gemeente van Corinthe, dat er maar weinig mensen bij hoorden, die in tel waren, weinig rijken. En dat is in de loop van de geschiedenis zo gebleven. „Het christendom” als machts-politieke grootheid werd wel rijk. Schatrijk soms. Maar daarin had en heeft het dan ook niets meer met Christus te maken. De overgrote meerderheid van de werkelijke christenen heeft echter nooit rijkdom gekend. Ze zouden niet eens weten wat het betekent een kapitaal te bezitten. En het zweet zou hun uitbreken, als ze de beschikking erover kregen en het zouden moeten beheren. Anderzijds ken ik verschillende Indiërs die onnoemelijk rijk zijn. Het zijn Mohammedanen of Hindoes. En in de oude Zoeloe-samenleving, vóór de komst van het christendom, kende men weliswaar geen geld, maar wel rijkdom en armoede. Die werd nl. afgemeten naar de omvang van de veestapel die men bezat. De mentaliteit die jij kenmerkend acht voor het kapitalisme (het leven één grote wedstrijd: als jij veel hebt, wil ik nog meer hebben; enz.), is zeker niet christelijk en zelfs „het christendom” heeft daar niet het monopolie van. Die mentaliteit is er altijd geweest, ook bij wat jij ongerepte natuervolken noemt. Je verwijst naar Afrikaanse steden en culturen en beschavingen, waar de blanken van stonden te kijken toen ze ermee in aanraking kwamen en die ze toen vernietigd hebben met hun buskruit. Je zult wel doelen op de koninkrijken van Ghana, Mali, Shonghay e.d. uit de tijd van de middeleeuwen, die inderdaad een vergelijking met het middeleeuwse Engeland en met de Noormannen glansrijk konden doorstaan. Maar je situatie-tekening is toch niet helemaal correct. Mag ik je er even op wijzen, dat deze rijke koninkrijken niet ten val gebracht werden door blanken, maar door afgunstige afrikanen, zoals Marokkanen, Almoraviden etc.? Overigens zal het je misschien interesseren dat deze koninkrijken feodaal gestructureerd waren en sterke parallellen vertoonden met het feodalisme van het middeleeuwse Europa. De belangrijkste factoren voor de opkomst van deze koninkrijken waren het bezit van goud en de handel. Mag ik een citaat geven? „Politieke en militaire concentratie werd mogelijk (door deze factoren). Er ontwikkelden zich belangengemeenschappen, die tot machts-centra smolten, geografische identiteit kregen en als territoriale staten voor de dag kwamen.” Als staten waren ze rijk. Maar die rijkdom lag in handen van een bepaalde groep van de bevolking, de koning voorop. De stammen in de dorpen langs de rivieren en de nomaden leefden precies zo verder als ze altijd gedaan hadden en leefden vrijwel aan deze opbloei voorbij. Ik denk dat dit een beetje tegenwicht tegen Segal geeft. Zo heel erg puur natuur kan ik dit beslist niet vinden. Trouwens de hele gedachte aan ongerepte natuervolken is een romantische fictie. Ze bestaan eenvoudig niet en hebben ook nooit bestaan. De macht van het goud, de afgunst en de concurrentie leefden in die rijken even sterk als waar dan ook.

Het voorbeeld van de Indianen-kinderen die het antwoord op een som niet wilden geven voordat ze allemaal met hun som klaar waren, kende ik. Je wilt ermee bewijzen, dat het dus toch wel mogelijk is een maatschappij te hebben waaruit het wedstrijd- en concurrentie-element verdwenen is. Er zit inderdaad iets aantrekkelijks in het gedrag van deze Indianen-kinderen. Maar één zo'n voorbeeld bewijst nog niet, dat deze Hopi-Indianen uit Arizona in hun samenleving geen enkele vorm van concurrentie en wedstrijd kennen of dat geen van hen meer zou willen bezitten dan de ander. En zelfs al zou

het waar zijn dat de individuele concurrentie helemaal afwezig is, dan is daarmee nog niet gezegd dat deze Indianen-stam als collectieve gemeenschap geen concurrentiegevoelens kent. Dat element mag dan in de ene maatschappij misschien wat zwakker tot uitdrukking komen dan in de andere, het is nooit volledig weg te denken. Zelfs marxistische revoluties kunnen het niet uitbannen. Ik kan het nog scherper zeggen: elke revolutie recrouteert zijn mankracht onder hen die zeggen: ik wil niet minder dan een ander. Voor de massa van de revolutionairen — enkele idealisten daargelaten — is de drijfveer van hun optreden: ik wil mijn positie verbeteren. Een revolutie is alleen maar mogelijk dank zij het concurrentie-element bij de revolutionairen. Revoluties zijn de uitdrukking van het verlangen van een groep gediscrimineerden om omhoog te klimmen. Een revolutie is een van de vele mogelijke vormen van concurrentie.

Je vraagt je misschien af, of ik dat citaat van Che Guevara dan niet gelezen heb, waarin hij zegt dat het om meer gaat dan om een goed belegd stuk brood. Ja, dat zal wel waar zijn. Ik denk dat er niemand is die dat ontkennen wil. Maar dat goed belegde stuk brood hoort er dan toch maar bij. Het is geen toeval dat marxisme en communisme het gemakkelijkst ingang vinden in landen waar grote sociale en maatschappelijke misstanden heersen. Begrijp me goed: misstanden zijn misstanden. Ik wil ze op geen enkele manier verdoezelen of goed praten. En ik vind het nogal wies dat mensen die achteruit gezet worden en in ellendige levensomstandigheden verkeren, daar graag verbetering in willen brengen. Mogen ze alsjeblieft? Mogen ze alsjeblieft verlangen naar een goed gevulde maag en naar betere behuizing en naar wat er verder volgt? Maar waar het mij momenteel om gaat, is aan te wijzen, dat een revolutie zonder een element van concurrentie onmogelijk is. Ik verwerp de revolutie. Maar niet omdat ik het verkeerd vind, dat deze mensen verbetering van hun levensomstandigheden zoeken. Op jouw standpunt zou jij de revolutie echter moeten verwerpen, omdat een element van concurrentie er onlosmakelijk mee verbonden is.

Maar nu moet ik werkelijk ophouden. Laat ik nog één keer proberen het verschil te typeren. Christen-zijn betekent geen binding aan een systeem, maar aan een Persoon. Het is niet de code, de gedragsregels van een systeem volgen, maar Christus volgen. Waar een systeem Christus gaat verdringen, is de essentie van het christen-zijn verdwenen en heeft de slavernij zijn intree gedaan. Maar als de Zoon je vrijmaakt, dan ben je pas echt vrij (Joh. 8 : 36).

DE REDACTIE ONTVING

Tot Vrijheid geroepen. Het nummer van augustus 1968, geheel gewijd aan „Zuid-Afrika en Wij”. Uiteraard veel over de apartheid en het rassenvraagstuk in het algemeen.

Na de vele aandacht de laatste tijd in ons blad aan dit onderwerp gegeven, mogen we wel volstaan met te vermelden dat het blad een uitgave is van de stichting „Johannes Althusius”. Adres van de redactie: G. Goossens, Bryhoekstraat 30, Hellevoetsluis. Adres voor opgave van abonnementen: N.V. Buijten en Schipperheijn, Valkenburgstraat 106, Amsterdam, Telefoon 020-2336612. Het blad verschijnt maandelijks.

Verslag over de Bibliotheek van de T.H.S. te Kampen.

Het verslag loopt van 1 juni 1967 tot en met 31 mei 1968.

Naast de vele aanwinsten, die vermeld worden — het is bepaald indrukwekkend — wordt in dit verslag melding gemaakt van het feit dat het gebruik van de bibliotheek minder wordt. Het aantal uitleningen is minder geworden. Het bezoek aan de studiezaal wordt minder.

Het zal wel zijn oorzaak vinden in het feit dat de vele kerkelijke moeilijkheden onder ons de studiezijn en de studiemogelijkheid niet groter maken.

Een onheilspellend teken.

Als ik goed ingelicht ben, wordt er door de hoogleraren en studenten van de T.H.S. aan de Oudestraat een vrij regelmatig gebruik gemaakt van onze bibliotheek.

Een beschamend teken.

TE BERDE

Een deel van mijn vakantie heb ik door kunnen brengen met het lezen van J. de Rek's „Prinsen, Patriciërs en Patriotten”. (Uitgave Bosch en Keuning, Baarn).

Het is het derde deel van een serie boeken van zijn hand over onze vaderlandse geschiedenis. Het eerste deel heet „Van Hunebed tot Hanzestad”, het tweede „Van Bourgondië tot Barok” en nu is het derde deel verschenen.

Het is niet mijn bedoeling het boek te bespreken.

Niet alleen omdat het valt buiten het bestek van deze rubriek, het valt ook buiten mijn competentie.

Ik werd getroffen o.a. door het hoofdstukje „Toen zongen de torens”.

„Eeuw in eeuw uit klommen de klokkenisten in allerlei torens naar boven om het carillon te bespelen. Ze klommen op de Oudekerkstoren in Amsterdam, op de Waag te Alkmaar, op de St. Janstoren in Den Bosch, ze beklommen de Dom te Utrecht, de St. Servaas in Maastricht, het Belfort in het hartje van Gent... ze klommen langs ijselijke trappetjes in Brugge, Schoonhoven of Rotterdam, ze klommen, klommen... vierhonderd treden en soms nog meer. Je móet een apart mens worden, anders dan een ander, wanneer je werk daar halverwege de hemel ligt, wanneer je daar moederziel alleen zit te spelen met als confrère een vleermuis of een regenbui”.

Het deed me goed dat naast de beroemde carillons van de grote steden, Schoonhoven niet vergeten werd. Schoonhoven, een van de mooie plaatsjes langs de Lek. Nog niet zo lang geleden werd het carillon in dit stadje uitgebreid en, naar mijn smaak, is het nog mooier geworden dan het al was.

Al doet Dorothy Sayers in haar „Negen slagen” een beetje zielig over de Hollanders die met hun klokken alleen maar wijsjes weten te spelen (zij prefereert het wisselluiden van de Engelsen), dat neemt niet weg dat voor mij een goede carillonbespeling altijd een vreugde is om naar te luisteren.

Het genoegen zal in vroeger tijden groter geweest zijn dan nu. Het is immers nu maar zelden mogelijk te luisteren zonder gestoord te worden door het moderne verkeer. Want de altijd durende herrie van de steden weet het geluid van de klokken meestal wel te overstemmen.

In Utrecht kan men in de Kloostergang nog een beetje stilte vinden om te luisteren. En Schoonhoven is gelukkig nog niet zo groot dat de herrie van het verkeer het altijd wint. Al zou het goed zijn, als men in Schoonhoven ook nog eens een plekje bedacht waar men rustig kan zitten om naar een bespeling te luisteren.

Men moet wel een ander mens worden als je zo hoog je werk mag doen. Dat schrijft De Rek. Ik weet het niet. Ik ken geen enkele bespeler van een carillon.

Maar men wordt wel een ander mens soms, als men luistert. Ik liep eens met een hart en hoofd vol zorgen door Middelburg. Zorgen over de kerk.

Het is al jaren geleden. Er was nog geen sprake van een „Open Brief”. Toen hoorde ik van een toren — ik weet niet welke — het lied: „één naam is onze hoop, één grond heeft Christus' kerk”.

De zorgen werden wel niet minder, ze werden wel anders.

Zo heeft het carillon in Schoonhoven me vaak ook getroost.

De Rek vertelt „Toen de duitse tanks in 1940 Nederland binnen ratelden stond op de speeltrommel van het paleis op de Dam het „Al is ons prinsje nog zo klein”. Een gediensige geest bracht de Duitsers op de hoogte. Zij gelastten een andere melodie. Toen heeft de stadsbeiaardier Vincent twee verzen van psalm 42 op de trommel gezet. En al die vijf zwarte jaren klonk het elk half uur over Amsterdam:

„Want Gods goedheid zal uw druk
Eens verwisslen in geluk.”

AMELINK

PERSSCHOUW

Uit het Fries Dagblad knippen we het volgende stukje over

Bavinck-bewonderaars

„In de vakantie hoorden wij elke week een dominee van elders. Deze zondag hadden we er een, van wie al bij voorbaat was verteld, dat hij behoorde tot de nieuwlichters. Maar in de liturgie was niets modern. Hij had zelfs een kort zwart jasje aan met een streepjesbroek en had zijn toga niet meegebracht naar zijn vakantieoord. Ook las hij alleen uit het Oude Testament en liet de Evangelien en de Apostelen achterwege.

Maar het opmerkelijkst was zijn preek. De tekst was 2 Samuël 24:10. „Maar David had wroeging, nadat hij het volk geteld had, en David zeide tot de HERE: Ik heb zwaar gezondigd doordat ik dit gedaan heb; nu dan HERE, doe toch de ongerechtigheid van uw knecht weg, want ik heb zeer dwaas gehandeld.”

Zo waren wij het niet gewoon. Zo'n preek over zo'n tekst. Want het ging over besef van schuld en zonde. En we zongen uit psalm 51. En het was niet een klagende en galmende toon, dat het gebeurde, maar het waren wel zware woorden. Onze God is een verterend vuur. Als de rechtvaardige nauwelijks zalig wordt waar zal de goddeloze en de zondaar verschijnen? Het gehele gesprek gaat tegenwoordig over de vraag, of God nog wel nodig is, nu wij ons zelf zo goed kunnen redden, en of God misschien gezien moet worden als een correctie op ons anders te simpel gesloten beeld, enz. Maar zonde, vergelding en vergeving, dat schijnt niet meer te passen in onze véle religieuze gesprekken en conferenties. En toch is dit het hart van het Evangelie.

Er is nog al wat nagepraat over deze preek. Er was iemand die zich iets over een brief van een aantal Hervormde predikanten herinnerde. En er was ook iemand, die een boek van Herman Bavinck uit zijn kast haalde, een bloemlezing uit de Erskines met een inleiding van Bavinck. Daar staat het letterlijk: we weten niet meer, wat zonde is.

Bavinck krijgt véél aandacht trouwens. Er schijnt zelfs al een groep te zijn die door hun tegenstanders wordt aangeduid als de Bavinck-bewonderaars.

Maar toen allen waren uitgepraat, zei Gurben: als we nu maar niet zeggen, dat het een mooie preek was. Want met die waardering worden heel wat vermaningen ter zijde gelegd.”

A.

ZEVENTIENDE VERANTWOORDING GIFTEN BIJBELS BROEDER VAN DEN BERG

Deze week kwam binnen van A.B. te N. (209 536) 10,—; K.G. te S. (139651) 10,—; J.H.B. te Z. (160190673) 25,—; P.V. te C. 25,—; A.A.R. te R. (1568211) 15,—; E.B. te A. (165) 10,—; P.H.R. te K. (874741) 10,—; J.H.B. te H. (874741) 10,—; W.G. F.v.H. te V. (1093165) 25,—.

Totaal f 140,—.

We eindigden vorige keer met een totaal f 7.289,88.

Daar komt bij f 140,—. Dat brengt het totaal op f 7.429,88.

Hartelijk dank.

Giftten voor dit doel kunnen overgemaakt worden op giro 59480 van de Amro Bank te Schoonhoven, met als bijschrift „Bijbels br. v.d. Berg”.

A.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Grootegast-Gerkesklooster-Strobos: ds. J. van Benthem te Ulrum; te Heemse: ds. T. J. Keegstra te Ermelo; te Nagele: ds. B. de Vos te Ten Boer; te Delfzijl: ds. G. Lievaart te Oosterwolde; te Schildwolde: ds. G. A. Hoekstra te Utrecht-Centrum; te Kampen (scriba J. Bos) voor de missionaire arbeid in Zuid-Afrika: kand. A. H. Reitsema te Kampen.

Aangenomen: naar Kampen (scriba J. Bos) voor de missionaire arbeid in Zuid-Afrika: kand. A. H. Reitsema te Kampen.

Bedankt: voor Berkum: ds. R. Hoogsteen te Den Ham; voor Ommen: ds. P. Schelling te Wetsinge-Sauwerd; voor Ennatil: ds. P. Schelling te Wetsinge-Sauwerd; voor Hoogvliet-Spijkenisse: ds. A. Kooij te Emmen.

Ds. A. Veefkind. Op zondag 1 september j.l.

vond de bevestiging en intrede plaats van ds. A. Veefkind als predikant te Axel. Zijn bevestiger, ds. A. Kuiper te Axel, bediende voor de bevestiging het Woord uit Efeze 4:11-12. In de middagdienst verbond ds. Veefkind zich aan zijn nieuwe gemeente met een preek over Efeze 4:13.

P.S. Overijssel

In zijn vergadering van vrijdag 30 augustus en volgende, veroordeelde de P.S. Overijssel op verschillende punten de kerkregering van de kerkeraad te Kampen, en constateerde daarbij aantasting van het kerkverband. Voorts sprak zij uit, dat de leer van ds. Telder ten onrechte in Kampen in bescherming wordt genomen. Tenslotte achtte zij ook de „Open Brief” in strijd met Schrift en confessie. De vergaderingen zouden dinsdag j.l. worden voortgezet.

Classis Amersfoort

De classis Amersfoort van 4 september j.l. had te oordelen over ingekomen bezwaarschriften i.z. de bevestiging en intrede van ds. J. Verhoeff in de kerk te Loosdrecht.

Ds. Verhoeff nam op 9 mei een beroep aan naar de kerk te Loosdrecht. Op 31 mei echter werd ds. Verhoeff, toen nog te Vroomshoop, voor de tijd van drie maanden geschorst.

De kerkeraad te Loosdrecht stelde het schorsingsbesluit na toetsing ter zijde. Ds. Verhoeff vertrok zonder goede kerkelijke attestatie van leer en leven, zonder bewilliging van zijn kerkeraad en zonder voorweten van de classis Hardenberg, terwijl het wettelijk getuigenis van zijn afscheid van die classis ontbrak.

De kerkeraad van Loosdrecht vroeg geen approbatie en deelde de gemeente mede, dat hij de schorsing niet voor vast en bondig hield en dat de bevestiging zou geschieden op 30 juni. Op een gemeentevergadering van 26 juni deelden bezwaarde broeders en zusters mede, dat zij in appél zouden gaan. De bevestiging ging door met een verkort bevestigingsformulier.

De classis constateerde dat de kerkeraad van Loosdrecht verzuimde terstond appél in te dienen bij de classis Hardenberg, die op 8 augustus vergaderde.

De classis wijst in haar overwegingen op hetgeen de K.O. in de art. 5 en 10 bepaalt en toont aan dat de bepalingen gegrond zijn op de hoge eisen die de H.S. stelt aan de dienaren des Woords. Tevens wordt verwezen naar het bevestigingsformulier.

De classis is van oordeel dat de kerkeraad te Loosdrecht handelde in strijd met Gods Woord en de K.O. en dat deze strijdigheid in dit geval zoveel ernstiger is, waar het betreft een predikant, die in zijn bediening is geschorst.

De classis is van oordeel, dat de kerkeraad van Loosdrecht de vrijheid, welke het Woord Gods hem verleent en in art. 31 van de K.O. is vastgelegd heeft misbruikt, doordat hij

a. de plicht, welke in deze vrijheid ligt opgesloten, om terstond in appél te gaan bij de eerstvolgende vergadering van de classis Hardenberg heeft verzuimd;

b. met het doen bevestigen van ds. Verhoeff een daad heeft gesteld, die vooruit liep op de uitspraak van de classis Hardenberg en aldus de uitspraak frusteerde.

De classis overwoog tenslotte

1. dat een kerkeraad geroepen is de vrijheid welke het Woord Gods verleent en in art. 31 van de K.O. is erkend, te eerbiedigen als een door Christus verworven geschenk voor alle gelovigen;

2. dat een kerkeraad geroepen is het schriftuurlijk recht, dat is vastgelegd in art. 5 van de K.O. n.l. de approbatie van de lidmaten der gemeente, te eerbiedigen als een door Christus verworven recht voor alle gelovigen;

3. dat het beknotten van deze vrijheid en dat recht aller gelovigen door het bijzondere ambt, een heerschappij voeren is in de stijl van deze wereld-Matth. 20:25-28 en een heerschappij voeren over het erfdeel des Heren- 1 Petr. 5:3.

Op grond van deze overwegingen is de classis van oordeel: dat de kerkeraad te Loosdrecht, door de overhaaste bevestiging van ds. J. Verhoeff op 30 augustus 1968 de in art. 31 der K.O. erkende vrijheid heeft geschonden en het in art. 5 der K.O. gewaarborgde recht der gelovigen heeft vertreden.

De classis sprak uit dat de bezwaren gegrond zijn; dat de bevestiging van de predikant van Vroomshoop in de kerk te Loosdrecht niet naar de wil des Heren en dus onrechtmatig was; dat ds. J. Verhoeff, geschorst predikant van Vroomshoop, niet erkend kan worden als predikant van de kerk te Loosdrecht en dat de kerkeraad van

Loosdrecht geroepen is in overleg met de gemeente van Vroomshoop en de classis Amersfoort wegen te zoeken tot herstel van de gemeente te Loosdrecht en van de opgebroken verhouding met de zusterkerken.

ADRESSEN

Groningen-Oost: scriba: R. Wiggers, Molukkenstraat 66, Groningen, tel. 32830; **Marum (Gr.):** tel. kerkeraad: (05944) 726 (P. F. Roorda, Nachtegaalstraat 3). **Krimpen a.d. IJssel:** Ds. A. Hordijk, Dr. W. M. Blomsingel 4a, Krimpen a.d. IJssel, tel. (01895) 4435. **'s-Gravenhage-Oost:** penningmeester: P. van Milligen, Hongarenburg 30, 's-Gravenhage, tel. (070) 855366, giro 55136 t.n.v. Geref. Kerk (vrijg.). **Dokkum:** scriba: H. Meyer, Kapellaan 26, Dokkum, tel. (05190) 2921; diakonie: K. K. Wiersma, Carpentier Alfingerstraat 19, Dokkum. **Ferwerd:** ds. R. T. Urban, Gasthuisstraat 1, Ferwerd, tel. (05181) 500. **Wezep:** scriba: W. F. E. Smelik, Spireastraat 51, Wezep, tel. (05207) 784. **Axel:** ds. A. Veefkind, Wilhelminastraat 2, Axel, tel. (01155) 1281. **Zalk en Veecaten** scriba: B. Bredehoff, Brinkweg 20a, Zalk, post Hattem, tel. (05203) 297. **Zwolle:** scriba: H. van den Berg, Rhijnvis Feithlaan 21, Zwolle, tel. (05200) 18661.

ADRESSEN

AANVULLING OP HET HANDBOEK 1968 ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland (pag. 114).

EINDHOVEN - sept. 1908-26 nov. 1945 - 442 - 232.

G. van den Brink, geb. 17 mei 1932. Pred. te Drogeham 19 april 1953. Sappemeer en Veendam 1 aug. 1956. Eindhoven 7 mei 1961. Adres: Binnenwiertzstraat 23, tel. (040) 28887, postr. 1118536.

A. W. Boxman, geb. 27 maart 1913. Pred. te Ten Boer 4 nov. 1945. Hijken 17 sept. 1950. Eindhoven 11 okt. 1953. Emeritus 1 juli 1960. Adres: Banckertplein 9, Ede, tel. (08380) 9982, postrek. 1019276.

Adres Kerkeraad: H. J. Janssens, Sebastiaan van Noyestraat 36, tel. (040) 36635. (Ledenadministratie: Mevr. Schat, St.-Bonifaciuslaan 53, tel. (040) 12686). Diaconie: B. Engels, Stephensonstr. 27. Penningmeester: M. J. de Jong, Coebergerstr. 6, tel. (040) 35871, postrek. kerk 1127642. Contactadres militairen: J. Roos, Groesstraat 10, Geldrop, tel. (04903) 3979. Evangelisatie-werkgroep: B. F. de Jong, Isabellastraat 30.

Kerkdiensten: Kerkgebouw Frederik Hendrikplein 35, 09.30 en 16.30 uur. Onder deze kerk ressorteren alle plaatsen, gelegen in Z-O-Brabant en de gemeente Weert.

De Here maakte ons blij en dankbaar door de geboorte van onze vierde zoon

ARTHUR CHRISTIAAN

J. J. LAKERVELD

J. LAKERVELD-DE JONG

Emmeloord, 10 september 1968

Scandinaviëlaan 78.

Tijdelijk: dr. J. H. Jansen-ziekenhuis.

Indien de Here wil zullen wij leven en op 25 sept. a.s. met onze kinderen en kleinkinderen gedenken, hoe de Here ons 55 jaar geleden door de band des huwelijks heeft verbonden.

J. H. VAN DEN BERG

C. F. VAN DEN BERG-DE BRUIN

Amsterdam (Oud West)
Fred. Hendrikstraat 104-III

ISRAËL HET UITVERKOREN VOLK EN ZIJN ZEVENTIG WEKEN VAN DAN. 9:24

Zijn betekenis in de Raad Gods.

door H. W. den Haring.

Jeruzalem, de Koningsstad na 1900 jaar eindelijk weer in Joodse handen. Wat gaat er nu volgens de H.S. met Israël gebeuren? Lees wat Gods Woord hierover zegt.

Toezending direct na ontvangst van slechts f 1,50 op giro 346974 t.n.v. Comité tot verbr. van de Waarheid der Schriften, Rotterdam, Adm. Raephorststraat 20b.